

Navdarên me yê xwedî k'eda mezin

MAMOSTAYÊ GELÊRÎ Û TÊK'OŞER'Ê BÊHEMP'A YÊ DIJÎ FAŞÎZMÊ

(Bi boneya 105-saliya Mamostayê k'eddar
ê Ermenîstana Sovêtî Cewoyê Emer Mamoyan)

Mamosta!...

Di jîyana her kesê me da r'ola mamosta p'ir' mezin e, xazma, di pêvajoya dijwarîn a wek kes pêkhatin û şewazgirtina me da. Li bal her zar'okekê ji nava mamostayan da yek cuda dibe, yê ku di nava têgihîştina cîhana hawîrdorê û nirxan da bi şeweyekî cuda tê wat'edarkirin û dibe nîgara mamostayê wî/wê yê hizkirî. Piştî gelek salan jî mirov bi r'êzdarî û hizkirineke cuda wî mamostayê xwe bîr tine, nîgara wî di k'ûrahîya dilê xwe da bi germahî dip'arêze.

Û ev jî xwezayî ye. Ma ne, her mirovek bi şeweyê xwe jîyanê û bûyerên r'ojane, yên ku li dora wî pêk tînin, tê digihîje, bi şeweyê xwe wan hemûyan qîmet û wat'edar dike. Bi nêzîke bi vî awahî, p'ergala (sîstêm) cîhannaskirina mirov pêk tê û şewazdar dibe

Divê bê zanîn, ku di cîhanê da nirx û hêjayî hene, yên ku, çiqas jî têgihîştinên cuda, wat'edarkirinên cihêr'eng û dem bai dem qîmetkirinên demî pêk bînin, yek e, wat'eya wan a dîrokî nayê guher'tin. Hemû deman jî yek ji wan nirxan, bê guman, Mamosta bûye, yê ku di nava civakê da xwedî r'êz û hurmet bûye, gelek hewl dane, mînanî wî bin, xewn û daxweza gelek dê û bavan ew bûye, ku zar'oka wan jî di pêşer'ojê da bibe mamosta.

Heya mînakên wisa hene, dema p'eyva *mamosta* bi *wat'eyên perwerdeger* û *dersdar* r'a wisa jî awazên wat'eyî yên dine dest anîne, yên wek: mîmarê şewazdayîna r'uh û r'ewanê ciwan, sazûmandarê mirovê nû, afrînerê mirov û yên dinê. Û ev jî xwezayî ye, ma ne, armanca dawîyê ya pêvajoya p'erwerdeyê herdem jî mirov bûye û îro jî ew e, û mirov jî sert'aca hemû nirxan e, ew pîvana qîmetkirina wan e. Her t'enê cîhana bi îdêala mirovî nîgardarbûyî t'ekûz û bê kêmasî hatye dîtin, lewra jî k'arê mamosta yê sereke ew e, ku p'erwerdeya nivşê ciwan wisa bîne sêrî, ku ji bo cîhana wî ya r'ewanî nirxê herfî bilind mirov be...

Mamosta Cewo ê Emer Mamoyan

Weha, piştî ku ez bi dîroka jîyan û şuxulvanîya yek ji lawên gelê k'urd ê navdar, mamostayê gelêrî yê bi nav û deng, r'êvebirê şareza û zane yê pêvejoya p'erwerdeyê, t'ek'oşer'ê dijî faşîzmê yê bêhemp'a û sazûmandarê bê westan ê serdemên aşîyê, Mamostayê k'eddar ê K'omara Sovêtî ya Ermenîstanê Cewo ê Emer Mamoyan r'a bûm nas, û min xwest, di derbarê wî Mirovê Mezin da binivîsim, r'ûh û r'ewanê min bi van hizir û r'amanan hatibûn hingavtin...

Ez heya dawîyê bi bawer bûm, ku k'arê nivêsinê di derbarê vî kesê navdar da dê k'arekî hêsan nîbe, lewr ku t'evahîya jîyana wî ji hêlekê va bi k'arên bert'erefkirina dijwarî û astengîyan dagirtî bûye, lê ji hêla dine va bi bûyerên sazûmandariyê û lehengêyan va t'uje bûye, wî Mirovê Mezin t'evahîya jîyana xwe

(nîvsedsaleke t'am!) dîyarî k'arê xwendin û p'erwerdeya nivşên nû yên gel xwe kirye, û hema bi wê yekê jî jîyana wî wat'edar bûye. Lêbelê, ez wisan jî bi bawer bûm, ku pêkanîna wî k'arî dê ji bo min r'ûmeteke mezin be – hem wek mirov, hem jî wek r'ojnameger...

Van r'ojan 105-salîya mamostayê gelêrî Cewo ê Emer Mamoyan t'emam dibe.

Ew mijdara sala 1917-an di gundê P'ampa K'urdan (Sîp'ana îro) ê herêma Alêk'sndrapolê ya Împêratorîya R'ûsîyayê da, di malbeta Emer ê Mamo û Gulîzera R'eso da hatye cîhanê. Malbeta wan malbeteke t'êr û t'uje û xweşhal bûye.

Heya dema xwendina wî pêr'a bigihîje, Şoreşa Cotmehê ya Mezin pêk hatibûye, Împêratorîya R'ûsîyayê têk çûbûye, û Ermenîstan bûye k'omareke Yekîtiya Sovêtê... Di gundê wan da dibistana seret'ayî vedibe, û xwendina xw ya destpêkê ew di dibistana gundê xwe da dest tîne. Peyr'a ew xwendina xwe di dibistana gundê Cercer'îsê (Dêrika îro) da didomîne.. Sala 1934-an di xwenwdegeha Yêrêvanê ya mamstatîya k'urdî da tê p'ejirandin û sala 1938-an bi bilindtirîn qîmetan (pûan) xwendina xwe dibe sêrî. Heman sale ew wisa jî bi şeweyê êk'stêrn (bêyî ku perwerdeyê derbaz bibe) dîsa bi qîmetên here bilind ezmûnên dewletê (îmtihan) yên Xwendegeha mamostatîya ermenî dide û bi du dîplomayan vediger'e gundê kal û bavan. Heya sala 1940-î ew di dibistana gund da wek serwêrê beşê xwendinê k'ar dike û pêr'a jî dersên zimanên k'urdî û ermenî dide zar'okan. Di r'êbendana 1940-î diçe leşkerîya Art'êşa Yekîtiya Sovêtê.

**Cewo Mamoyan ê ciwan –
dema leşkerîya Art'êşa Sor.
S. 1940.**

Ji destpêka Şer'ê Nîştîmanî yê Mezin (Şer'ê Cîhanê yê Duyem) heya gêlavêja sala 1941-ê di Pêşenîya Şer a R'ojavayî da (berbi bajarê Smolênskê va) ew beşdarî şer'ê ji bo r' izgarkirina bajarê ser nave Admîral Ūşakov dibe, yê ku faşêstên alman ên dagerker jib o xwe kiribûne kelaheke stratêjîk. Heman salê, 10-ê gêlavêjê Cewoyê Emer bi giranî birîndar dibe û piştî ku 9 mehan di hospîtalên leşkerî da nojdarîyê (tedawîyê) dibîne, Komîsîona bijîşkî ya Hospîtala bajarê Novosîbîrskê wî ver'êyî Komîsaryata leşkerî ya navçya wan a Elegezê dike...

P'arç'eyek ji bîranînên Cewo ê Emer:

...Yekîneya me berbi mile Vyazma-Smolênskê va li dijî dagerkerên faşîst ên alman, ên ku heya diranên xwe bi ç'ekkirî bûn, şer'ekî giran dimeşand. Dijmin bê hêvşandin gelê sivîl, pêçûngên (trên) sanîtarî û hospîtalên deştî bombebaran dikirin... Ewî gund û bajar li r'û erdê r'a r'ast kiribûn, li her derê mirin û wêranî bûn. Heya cîyekî azad jî

nemabû, ku mirov nigê xwe lê dayne...

...Lêbelê, em bi bawer bûn, ku Art'êşa Sor, bi piştgirîya gelê Sovêtê dê wan êrîşên barbaros bişkêne û dijminê devbixwîn bîne r'ayê.

Hem Art'êşa Sor, hem jî gelê Sovêtê bawerîya xwe bi serk'evtinê hebûn, û bi dirûşmeya "K'arê me mafdar e, dijminê têk her'e, serk'evtin dê ya me be!" di dîroka têk'oşîna dijî faşzmê da r'ûp'elên lehengîyê yên bêhemp'a dinivîn.

Û ew r'o, a ku em hemû ewqasî hîvîyê bûn, pêr'a gihîşt, têk'oşîna gelê ma ya lehengî 9-ê golana 1945-an bi Serk'evtina Meizîn hate t'acîdaarkirin...

... Û bûyerek ji jîyana Cewoyê Emer a wê serdemê

Dema Cewo ê Emer bi cilên leşkerî û kevezan jî di dêst da tê Komîsarîyata leşkerî ya navçeya Elegezê û bir'yarnameya bijîşkîyê û belgeyên dinê dide komîsarê leşkerî, evê dawîyê dibeje:

– Naha em dikarin ji bo te mûçeya nivîşkanîya şer' k'ivş bikin.

– Çi, çi mûçeya nivîşkanîya şêr’, – ew weha bi awir’êke matmayî li komîsarê leşkerî dinihêr’e û dibêje, – lê ew hevalên min ên leşkerîyê, yên ku dê hîç demekê veneger’in malên xwe? ... Belê, kevezan di destê min da, ez vegeer’yame, lê zêndî vegeer’yame, k’arê min heye...

Komîsarê leşkerî dixwaze tiştêkî bibêje, lê wê demê gotinan p’eyda nake. Lêbelê, paşê, her carê ew fersendê ji destê xwe bernade, ku di civîn û hevdiînên nûnerên civakê da di wê derbarê da bi dengekê bilind bîr bîne.

Piştî salekê Cewoyê Emer êdî kevezan datîne hêlekê û bêyî wî dimeşe, û her t’enê dema mirov bi baldarî lê binihêr’ya, dê bidîta ku ew hinekî dikule. Heya di derdorê wî da hinek dibêjin, dibe ku birînên nigê wî êdî k’ew girtine, û ew t’endurust bûye. Lê di r’astîya xwe da ne wisa bûye, ewqasî leşkerê demekê bi xwe ç’are dîtibûye. Ewî bi xwe di malê da p’êlavên xwe yên nû anegorî nigê xwe yê nivîşkan “vesazandibûye”... Û wisa derdorê şeş dehsalan!

Welatê wî – Yekîtiya Sovêtê, xizmeta lawê xwe ya di Şer’ê Niştîmanî yê Mezin da, wek ku hêja ye, qîmet kirye: di r’êza xelatên Mamosta Cewo da “Ordêna Şer’ê Niştînaîyî ya asta II” cîyekî hêja digire.

Û pêkhatineke balk’êş a serdema me

... Sala 2015-an bi boneya 75-salîya serk’evtina dijî faşîzmê ya gelê Sovêtê, li dûrî gundê kal û bavan ê Mamosta Cewo di pêşseraya (fûayê) dibistana bajarê Jêlêznovodskê yê Fêdêratsîona R’ûsîyayê da, li k’u nvîç’ir’kên wî dixwendin, bi sernivîsa: “Em bîr tînin! Em serbilind in!” t’exteyê bîranînê (tablo) bi wêneyên beşdarên Ser’ê Niştîmanî yê Mezin danîbûn. Û, helbet, di nava wan da wisa jî – wêneyê mamosta Cewoyê Emer Mamoyan.

Di wêne da: T’exteyê bîranînê – ji jor va di r’êza sêyem da yê dehan wêneyê Mamosta Cewoyê Emer Mamoyan e.

Piştî ku ji şêr’ vediger’e (s. 1942-an) Mamosta Cewo hemû hêz û zanîên xwe dide k’arê xwendin û p’erwerdeya nivîşên ciwan ê gelê xwe.

Heya sala 1959-an ew serwêrê beşê p’erwerdeyê yê dibistana gundê xwe P’ampa K’urdan bûye, lê ji sala 1960-î heya 1978-an – dirêktorê (gerînde, midûr) heman dibistanê. Lêbelê. Piştî sala 1978-an, dema 60-salên wî t’emam dibin, derbazî hêsbûna

k'eddarîyê jî dibe, ew ji dibistana xwe qut nabe û ji bilî ku k'arê xwe yê mamostatîyê bidomîne, ew wisa jî bi şêwrên xwe ji dirêktorê dibistanê yê ciwan r'a dibe alîk'ar.

Di dema pêkanîna p'eywira xwe ya mamostatîyê da ewî ne ku t'enê k'eda xwe ya bi nîrx û giranbuha kirye nava k'arê p'erwerdeya nivşên ciwan ên gundê xwe û Çobanmaza cînar (Avşêna îro), lê wisa jî li ser asta navçeyê beşdarî pêvajoya pêşxistina p'evguhar'tina cêr'ibandinên k'arê p'erwerdeyê bûye. Ew dibistan, a ku wî r'êvebirî lê kirye, bûye yek ji wan dibistanên nîvçeya Aparanê, yên ku ji bo pêşvabirina k'arê p'erwerdeyê bûne bingeh. Û dem bi dem di dibistana wî da bi beşdarîya mamostayên pispor û xwedî cêr'ibandin (t'ecrûbe) ên gundên cuda yên k'urd û ermenîya "Dersên vekirî" hatine t'evgerkirin.

Di vî warî da li ber Mamosta Cewo wisa jî asoyên (horîzon) asta k'omarî vedibin: ew gelek caran wek nûnerê navçeya xwe beşdarî k'arên Hemcivînên (Kongrê) mamostayên K'omara Sovêtî ya Ermenîstanê bûye.

R'êvebirîya K'omarê qîmetekî mezin daye k'eda wî di warê p'erwerdeya nivşên ciwan da: sala 1954-an bi bir'yara Şêwra T'ewre Bilind (Parlamênto) a K'omara Sovêtî ya Ermenîstanê navê bi r'ûmet ê Mamostayê K'eddar ê Komarê wek xelat daye wî, lê piştî çar salan, sla 1960-î vê carê bi bir'yara Şêwra T'ewre Bilind (Parlamênto) a Yekîtiya Sovêtê, Mamosta Cewo bi "Ordêna Ala Sor a K'edê" (Madalya) tê xelatdarkirin.

K'omek beşdarên p'evguhartina cêribandinan ên ji k'omarên cuda yên Yekîtiya Sovêtê di Lênîngradê da, li ber peykerê Pyotrê gewre. Di navendê da Cewo Mamoyan e. S. 1960.

dike.

Lêbelê, ji bo ku k'arê p'erwerdeyê bikaribe encamên pêwîst bide, wê demê kêmasîya kadroyên pispor, derfetan û demûdezgehan xwe dide xuyan: avahîyê dibistanê, serî-binî, ji çar odeyan pêk hatibûye (ew jî ji du zo odeyên li ser hev va), heya odeya mamostayan a cuda jî nînbûye, lê ji bo mamostayên ji derva hatî dibistanê di malên gundîyan ên kên derfet û demûdezgeh da cîyê mayînê k'irê dikirin.

Sala 1960-î, dema Mamosta Cewo p'eywir dirêktorê dibistanê werdigire, baş tê digihîje, ku di r'ewşa piştî şêr' a bê merc û derfet da mirov dikaribûye bi awayekî k'ar bike, lêbelê, ji wir û pêva p'ir' dijar e, bi heman awahî bidomîne. Lewra jî, ew li r'êyên

Heman sala 1960-î bi bir'yara Wezaraeta r'onaydarîyî (ya P'erwerdayê) bi armanca p'evguhar'tina cêr'ibandinên asta Yekîtiya Sovêtê Mamosta Cewo ji bo du mehan bi k'ar ver'êyî Moskovayê, Lênîngradê û herêma R'yazanê yên Fêdêrat'sîona R'ûsîyayê dikan.

Piştî vejer'a wî, bi wê armancaê, ku encamên danûstandin û p'evguhar'tinanên cêr'ibandinan bigihînin civaka mamostayên navçeyê, di navenda navçeyê da bi beşdarîya Mamosta Cewo r'êzek sêmîner, dersbêjîyên cuda (*lecture*) û xwendina gotarên wî tên t'evgerkirin.

Di vî warî da bi k'arên mamosta r'a wisa jî ew r'ewş û merc bûne derfet, ku ew wisa jî serperîştê civakî yê Beşê p'erwerdeyê bûye.

Di nava nîv sedsala k'arê xwe yê mamostaîyê da Mamosta Cewo ji gundê xwe yê kal û bavan neçûye cîyekî dine, kar bike, çiqas jî ji t'erefê r'êvebirîya navçeyê va jib o wî gelek pêşnîyarên p'eywir û mûçeyên bilind hebûne.

Ew henû zanînen xwe, t'evahîya hêz û derfeten xwe dîyarî nivşên nû yên gelê xwe

ç'areserîyê digêr'e, ji bo ku r'ewşa merc û derfetên dibistanê baş bike. Û k'arê yekem, ê ku ew destpê dike, anegorî merc û derfetên heyî, hewl dide, ku li pişt avahîyê dibistanê va, hîç nebe, odeyekê ji bo mamostayan ava bike. Beşê p'erwerdeya gel a navçyê, bi matêrîalên ji bo avakirinê alîk'arîyê dide, herç'ê mayî dîrktorê dibistanê yê nû bi xwe t'evger dike. Û di vî k'arî da hemû dibin alîk'ar – gundi, mamosta, heya şagirtên k'omên bilind. Û di encamê da du ode jî li avahîyê dibistanê yê kevn zêde dibin – oda mamostayan û oda k'ar a dîrêktorê dibistanê.

Piştî vê, ewana êdî dikaribûne hinekî azad bînvedin.

Lêbelê Mamosta Cewo bi vê yekê hêsan nabe, ew bi R'êvebirîya navçeyê û Beşê p'erwerdeya gel r'a danûstandinan pêk tîne, ji bo ku di gund da ji bo mamostayên ji derva hatî avahîyê jîyanê ava bikin. Piştî çend salan êdî projeya avahîyê duqatê yê ji bo çar malbetên mamostayan amade bûye. Ew ji hêla r'êvebirîya navçeyê va tê erêkirin û dest bi k'arên avakirinê dibe. Û dîsa du sal dibihurin, avahîyê jîyanê êdî amade bûye, û derê xwe li ber mamostayên ji derva hatî veke. Û gundîyên P'ampê navê “Mala dersdaran” li wî avayî dikin.

Helbet, ezê hê pêr'a bigihînim, vegeer'im ser r'ola vî avahîyî di jîyana P'ampa K'urdan da...

Piştî ku xwendina xwe di dibistana heştale da didbirin sêrî, ciwanên gundên P'ampa K'urdan (Sîp'ana îro) û Çobanmazê (Avşêna îro), ji bo ku xwendina xwe bidomînin, diçûn dibistana navîn a gundê Elegezê: Ji bo wê ewana herr'oj bi p'êyan 5 km r'ê diçûn û vediger'yan.

“Ma, wê çi bibe, eger ji bo P'ampa K'urdan û Çobanmazê dibistana navîn bê avakirin? Ma ne, di navbera wan herdu gundan da kîlometrêk jî nîne, ewana wek du t'axên gundekî ne? – Mamosta Cewo Mamoyan bê deng ji xwe r'a dibêje û bi wan r'amanan diçe bal serwêrê Beşê P'erwerdeyê yê navçeyê.”

Serwêrê beşê P'erwerdeyê bi baldarî berjeng û p'alpiştên wî dibihê û pêşniyar dike, ku ew ji bi wê pîrsê bi nivîskî dîtî û r'ewadarîyên xwe amade bike û bîne. Piştî r'ojekê bi r'ewadarîyên nivîskî va serwêrê Beşê p'erwerdeya gel (naha êdî yê navçeya Aragatsê). Nîkolay Avagyan û Mamosta Mamoyan berbir'î r'êvebirîya navçeyê dibin, û di encamê da, dispêrin beşên cuda, ku ew ji bo wê hejmartinên (hesab) pêwîst pêk bînin, ji bo ku projeya avahîyê dibistanê yê hemdemî yê bi p'ergala (sîstêm) p'erwerdeya kabînetî hilbijêrin.

Projeya avahîyê dibistanê tê erêkirin. Û sala 1976-an avahî êdî amade dibe. Û mamosta Cewo Mamoyan dest pê dike, demûdezhê û pêdivîyên laboratorî yên hemdemî ji bo dibistana nû bîne. Lêbelê, havîna sala 1977-an, dema amedek'arîyên pêşbazîya sala

Di wêne da: di hewşa dibistan Sîpanê ya navîn da – ji çepê yê sêyem Mamosta Cewo Mamoyan e, bi êdîtorê r'ojnameya “Aragats”-ê Sasîm T'aryan, dîrêktorê nû yê dibistanê T'êmûrê Mîro û yên dinê r'a. Sal 1980.

xwendenê ya nû di avahîyê dibistanê yê nû da pêk bînin, êdî berbi dawîyê va diçûn, Mamosta Cewo Mamoyan berbir'î serwêrîya Beşê p'erwerdeya gel ê navçeyê dibe, bi daxweza ku wî ji p'eywira dîrêktorê dibistanê azad bikin, lewra ku ew êdî gihîştîye temenê hêsanê keddarîyê...

Wê demê hîç kesekî tiştêkî wisa hêvî nekiribûye.

R'êvebirîya navçeyê hewl dide, wî bide bawerkirin, ku 60 sal sînor nîne, û ew ji wir û pêva jî dikare salên dirêj r'êvebirîyê li dibistanê bike... Lêbelê, Mamosta Cewo li ser ya xwe dimîne, ew sedemên bir'yara xwe tine zimên,

dibêje, ku şopên şêr' xwe didin xuyan, ji bilf wê, bi dîtina wî, ewî êdfî mîsîona xwe pêk anye: dibistana gund bûye ya navîn (lîse), ji bo wê avahîkî hemdemî hatye avakirin – bi sîstêma kabînetî, bi seraya wezêşê (sporê), bi sazîya germkirinê ya xweser va, ku ewî bi dehan nivş p'erwerde kirine, gelek şagirtên wî îro mirovne navdar û pisporên şarezan in, êdfî kadroyên cî gihîştine, ji bo wan, ên ku ji derva tîn, avahîyê jîyanê heye û êdfî dem e, ku derfetê bidin kadroyên ciwan – şagirtên wî yên demekê, ku ew hêz û zanînen xwe di k'ar da bidin xuyan...

Mamosta Cewo ê Emer Mamoyan bi k'omeke dawîyê ya sşgirtêh xw r'a.

Bi r'astî jî, di dema mamostatiya Cewo ê Emer Mamoyan a niv sedsalekê bi dehan nivşên gundên P'ampa K'urdan û Çobanmazê gihûtine û p'erwerde bûne. Gelek ji wana bûne pisporên navdar, r'ayedarên civakî-siyasê û pêşvanên hilberênê. Şagirtên wî p'êşeyên cuda hilbijartine: hinek di r'êya mamoyê xwe da çûne – bûne mamosta û r'êvebirên sazîyên p'erwerdeyê, lêbelê, di nava plêadaya (r'efê bijarte) wan da wisa jî navên dinê hene: yên zanîyaran, r'ojmanegeran,

nivîsk'aran, bjişkan, yên r'ayedarên siyasî û k'armendên warên jîyanê yên cuda, lê wan hemûyan jî bi hezkirin jêr'a Mamosta (Desdar) gotine, û ev p'eyva li ser zarê wan wat'eguhêrî bibûye û bûye nasnav... Dema wana ew p'eyv anîne zimên, mamostayê wana wê demê li wir bûya, an – na, yek e, hatye tégihîştin, ku gotina wan di derbarê wî – Mamostayê wan ê hezkirê Cewo Mamoyan da ye.

Weha, t'enê çend navên şagirtên wî yên navdar:

Şeref ê Eşir – doktorê dîrokznîyê, profêsor,

Wezîr ê Eşo – nivîsk'ar, r'ojnameger,

Fêrîk ê Ūsiv - helbestvan,

Emerîk ê Serdar – nivîsk'ar, r'ojnameger,

Mak'sîm ê Xemo – doktorê filologîyê, professor,

T'êmûr ê Mîro – şuxulvanê p'erwerdeya gel, dîrêktorê dibistanê,

R'azmîk Basmacyan – şuxulvanê p'erwerdeya gel, dîrêktorê dibistanê,

Mêlsîk ê Memlî – şuxulvanê p'erwerdeya gel, dîrêktorê dibistanê,

Avt'andîl ê Fetî – şuxulvanê siaysî û yê dewletê,

T'êmûr ê Cindî – şuxulvanê civakî-siaysî,

Koryûn Basmacyan – şuxulvanê siaysî û yê dewletê,

Vladêmîr û Sûrîk K'aloyan – herdu bira jî bijîşk,

Lawê mezin ê mamostayê k'eddar, zimanzan, helbestvan û r'ojnameger Ezîz ê Cewo jî yek ji şagirtên wî bûye.

Vê navnîşa şagirtên hêja yên Mamostayê navdar mirov hê jî dikare bidomîne...

Ū bi r'astî jî, heya salên heystêyî yên sedsala bihurî bi dehan nivşên gundên P'ampa K'urdan (Sîpana îro) û Çobanmazê (Avşêna îro) di dibistana Mamosta Cewo Mamoyan da û bi r'uhê wî hatine p'erwerdekirin. Dibe ku zar'okên îro yên van herdu gundan, nevî û nevîç'ir'kên şagirtên Mamostayê navdar ên demekê haya wana pê jî nîne, ku di k'arê şêwazdarbûna cîhana r'ewanî ya wan a hindur'în da, ya ku ji pêşîyan, wek mîras ji wan r'a maye, k'eda wî Mîrov û Mamostayê Mezin p'ir' heye, ku di r'astîya xwe da ewana nivşên wî yên r'ewanî ne...

Ū, eger ji şagirtên wî gelean nikaribûne di wê derbarê da binivîsin, lê nivîsk'arê navdar Wezîr ê Eşo ne ku t'enê di çapemenîya Ermenîstanê û ya dîaspora k'urdên Awropayê

da gotar nivîsîne, lê, her weha, beşekî cuda yê p'irtûka wî ya "P'amp-Sîp'an" di derbarê dibistana gundê wî û jîyan û k'arê mamostayê hezkirî da ye.

Her dema ku nivîsk'ar ê navdar Wezîr ê Eşo bihata P'ampê, ew mêvanê Mamostayê hizkirî bû.

girêdayî ye. Û, eger dem bê, û dîroka vê dibistanê bê nivîsîn, bi heşmendî, ewê ji du serdeman pêk bê: serdema Mamoyan û ya piştî Mamoyan, lêbelê serdema Mamoyan a vê dibistanê dê hert'im wek serdema gulvedanê bê bîranîn, wek "Dewra zêr'in".

Û bûyereke balk'êş jî:

... Dema di Beşê p'erwerdeya gel a navçeya Aparanê da, di civîna dîrêktorên dibistanên navçeyê da tê r'agîhandin, ku bir'yar hatye girtin, di gundê P'ampa K'urdan da avahîyê jîyanê ji bo mamostayan ava bikin, çend dîrêktorên gundên mezin ên navçeyê digazinin, dibêjin, ku gundên wana ji P'ampa K'urdan gelekî mezintir in, çima di gundên wan da ava nakin.

Serwêrê Beşê p'erwerdeya gel, wek ku paşê dîrêktorên hevalên Mamosta bîr tînin, dibêje, ku, belê, r'ast e gundên ji P'ampa K'urdan mezintir hene, lêbelê, divê neyê ji bîr kirin, ku dibistana wî di r'êza pêşvanan da ye, ew ji hêla k'arê p'erwerdeyî va yek ji dibistanên bingehîn e, paşê jî, divê em xwe mukur' bên, ku ew bir'yar t'enê li ser asta navçeyê nehatye p'ejirandin, ku hevalê Mamoyan Mamostayê k'eddar ê K'omarê ye, ordêngir e (ordên – madalya dewletê ya asta bilind), ew bi aktîvî beşdarî çalakî û k'ar û t'evgerên asta k'omarê dibe, di Wezaretê r'onahîyê (ya p'erwerdeyê) da wî baş dizanin, û, ji bilî vê, ew dikare mirovan bide bawerkirin, pêwîstîya daxwezên xwe bibide p'ejirandin...

Dîrêktorên dinê piştgirîya serwêrê Beşê p'erwerdeya gel dikin...

Û ev "Mala dersdaran" paşê di jîyan P'ampa K'urdan da, mirov dikare bibêje, r'ola ç'arenûsî dilîze. Dema sala 1988-an erdedhej pêk tê, avahîyê dibistanê yê nû û hemdemî, yê ku di dema Mamosta Cewo Mamoyan û bi hewlên wî hatibû avakirin, hildiveşe, lê avahîyê "Mala dersdaran" li ser p'êyan dimîne, û li şûna avahîyê dibistanê yê demekê yê hemdemî heya îro jî zar'okên gund dihêwirîne.

Belê, carna di jîyanê da guhar'tinên wisa pêk tên, ên ku mirovan hîç ew hêvî jî nekiribûne: dibe ku dema bihuştîyê Mamosta Cewo Mamoyan ji bo gundê xwe projeya "Mala dersdaran" bide p'ejirandin û erêkîrin, serî li sazîyên cuda yê dewletê dida, dema di wam salên bêderfet da avakirina wî pêk tanî, nedihatibûye ber heşê wî jî, ku salê bibihurin,

erdhejê avahîyê dibistana hemdemî, ya ku bi hewlên wî hatibûye avakirin, dê hilweşne, lê ev “Mala dersdaran” dê li ser p’êyan bimîne û bik’eve xizmeta p’erwerdeya zar’okên gundê wî.

Di wêne da: aktîva gundê P’ampa K’urdan – dema nîrxandina pîrsên darayî-r’êxistinî. Ji milê ç’epê va: Egût ê Hemîd, Teyo ê Üsiv, Cewo ê Emer. Fetî ê İvî, Mîro ê Qero, Ecem ê Hemîd û Hemo ê Üsiv. Nîveka salên 1950-î.

hemûyan da k’eddarê me – Cewoyê Emer Mamoyan cuda dibe. Dibe ku mirov dijwar bikaribe dîsa navekî bibîne, yê ku serdemeke ewqas dirêj (nîv sedsaleke t’am!), wisa bi şêweyekî berhemdar xizmeta gelê xwe kiribe... Û, her çiqas, ew sazûmank’ar û serk’êşê pêvajoya şêwazdarbûna nîrxên r’ewanî yên gundê xwe bûye, lê bi dilnimzî di derbarê k’arên xwe da hîç gotinek jî neanye zimên. Di derbarê k’ar û k’eda wî da kesên dinê gotine û nivîsîne.

Û t’aybetîyeke girîng jî, r’asttir dibe, mirov bibêje, ya girîngtirîn, a ku li bal wî Mîrovê Mezin hebûye, ew bûye, ku di r’ewşên jîyanê yê here dijwar û teng da jî Mamosta Cewo Mamoyan hîç misqalekê ji prêntsîpên xwe gav paşda neavîtine, ew di deşta şêr’ da jî wisa bûye, dema ew li dijî êrîşên dagerkerîya faşîstên alman têk’oşyaye, û demên aştîyê jî wisa bûye, dema bi k’arê ji holê r’akirina nexwendîtîyê û p’erwerdeya nivşên cuwan va mijûl bûye, pêr’a jî jî gundê xwe r’a bûye alîk’ar, ji bo ku ew di salên dijwar û giran ên piştî şêr’ da r’ewşa xwe ya darayî xweş bike û r’abe ser p’êyan. Ew hert’im t’erefdar û piştovanê dadwerîyê û wekhevîyê bûye û her demê bi dilekî êş û kovan dubare gotye, ku ew, a ku di welatê wî yê kal û bavan da r’êjîmên mêtînger tînin serê gelê k’urd, dijî hemû pîvan û normên mirovî ne, lê ew hovîtî, ya ku r’êjîma faşîst a T’irkîyayê di Bakûrê K’urdistanê da pêk tine, dikaribû heye merivxurên faşîstên alaman jî matma bikira. Bi dîtina Mamostayê navbilind, ji bo van hovîtîyan bi r’êjîma faşîst a T’irkîyayê r’a t’evayî (hela ji wê jî zêdetir!) dewletên cîhanê yên gewre jî berpirsyar û bersîvdar in, yên ku bi wê r’êjîma faşîst r’a di nava hev k’arîyê da ne, ç’ekên hemdemî û ajaran (cebîrxaneyê) didin wê.

Dewletên gewre di dema xwe da Almanîya Hîtlêrî jî bi ç’ek û hêz kirin, ê, paşê?...

Lêbelê, di vê r’ewşê da, – Mamostayê Mezin bi bawer e, – hîç kesek jî nikare ji gelê k’urd r’a bibe alîk’ar, eger ew li dora T’evgera azadîxwez necive û nebe yek, r’êzên xwe ji xulamok û xwefiroşan paqij neke, yên ku di şer’ê qir’êjê li dijî şervanên p’arastina gelê k’urd da bi hêzên dagerker ên T’irkîya faşîst r’a hev k’arîyê dikin. Ew bi bawer bûye, ku gelê k’urd dê her wê demê bikaribe bigihîje Azadîya xwe, dema li dora T’evgera Net’ewî ya R’izgarîxwaz bicive û hemû hêzên xwe bike yek.

Di arşîvên Mamostayê hêja da hejmarên cuda yên r’ojname û kovaran hatine p’arastin, ên ku di Yêrêvanê û Moskovayê da r’onahî dîtine, û di wan da bi gotar û nivîsên dinê yên di derbarê dîrok û têk’oşîna lehengî ya gelê k’urd da hene, û di va wan da jî cîyê xwe yê taybet gotar û têkstên axavtinên R’êberê gelê k’urd Abdullah Ocalan hene. Di nava wan da wisa jî nimûneyeke broşûra Abdullah Ocalan a “Bersîva min dê çawa be...” hatye p’arastin, a ku sala 1994-an ji hêla r’ojnameya “Botan” va li Yêrêvanê bi zimanê ermenî hatibûye weşandin.

Û ya balk'êş ew e, ku ew hemû ewî ne ku t'enê bi baldarî xwendibûne, lê wek ku tê xuyan, wisa jî lêger'in pêk anîbûne: *li ser r'ûp'elên wan binxêzkerinên û têbînîyên wî mane.*

Belê, di salên dawîyê da hizir û r'amanên Mamostayê Mezin û k'eddarê navdar bi van pirsgirêkan va gîro bûne...

Ewî ew hemû ji nivşên pêşer'ojê r'a hîştîye û 2-ê r'ezbera sala 2001-ê di 84-salîya xwe da xatirê xwe ji vê cîhanê xwestîye, lêbelê, navê wî Mirovê Mezin dê di bîra nivşê dihatûyê da nemir bimîne.

**Lîanna Cemal Mhoyan – êdîtora
r'ojnameya “Zagros”
Gêlavêj – r'ezber, s. 2022-an.
Yêrêvan**

Gotar bi zimanê ermenî di № 9 (173) a r'ojnameya «Չուզոն» / «Zagros» da hatiye weşandin.